

i lov nr. 72 af 23. maj 1873 om Meddelelse af Koncession paa Anlæg og Benyttelse af forskellige Sidebaner til de jydsk-fynske Statsbaner også gælde for denne banestrækning. § 8, stk. 1, i lov nr. 72 af 23. maj 1873 er sålydende:

»Der forebeholdes Staten Ret til efter Udgangen af Aaret 1900 at overtage ethvert af de nævnte Baneanlæg med Tilbehør og med de derpaa hvilende Forpligtelser enten mod kontant Indløsning af de udstedte Aktier til en Pris lig Gjennemsnittet af disses Markedspris i de sidste 3 Aar, som ere gaaede forud for den Dag, da Overtagelsen fordres, eller - saafremt det paagældende Anlæg til den Tid ikke maatte tilhøre et Aktieselskab - mod Udredelsen af et Vederlag, lig det Tyvedobbelte af Gjennemsnittet af Anlægets Nettoudbytte i de sidste 3 Aar, der ere gaaede forud for det Aar, i hvilket det forlanges overdraget til Staten.«

§ 6 i lov nr. 44 af 4. maj 1875 om Anlæg af Jernbaner til Tuborg Havn samt til Faxø og Rødvig, der vedrører en del af Østbanen, er sålydende:

»Der forbeholdes Staten Ret til, naar der er forløbet 25 Aar, efter at vedkommende Bane er aabnet for den almindelige Færdsel, at overtage samme med Tilbehør med de derpaa hvilende Forpligtelser enten mod kontant Indløsning af de udstedte Aktier til en Pris lig Gjennemsnittet af disses Markedspris i de sidste 3 Aar, som ere gaaede forud for den Dag, da Overdragelsen fordres, eller - saafremt der til den Tid ikke maatte existere et særligt Aktieselskab for den paagældende Bane - mod Udredelsen af et Vederlag, der er lig det Tyvedobbelte af Gjennemsnittet af Anlægets Nettoudbytte i de 3 sidste Aar, som ere gaaede forud for det Aar, i hvilket det forlanges overdraget til Staten. Med Hensyn til det sidste Tilfælde bliver der i Koncessionen at optage nærmere Bestemmelser dels om, hvorledes der skal sikkes Regjeringen Adgang til at skaffe sig nøiagtig Oplysning om Udbyttet, dels om, hvorledes Spørgsmaal angaaende Nettoudbyttets Beregning skulle finde deres Afgjørelse.«

§ 5, litra i, i lov nr. 88 af 8. maj 1894 om Anlæg og Drift af private Jernbaner, der vedrører en del af Hornbækbanen, en del af Gribskovbanen, en del af Frederiksværkbanen, Nærumbanen, Odsherredsbanen, en del af Høng-Tølløsebanen, en del af Lemvigbanen og Vestbanen, fastsætter, at eneretsbevillingen skal indeholde bestemmelse om:

»at der er forbeholdt Staten Ret til, efter 25 Aars Forløb fra Banens Aabning i hele sin Udstrækning, at overtage Baneanlægget med Tilbehør og med derpaa hvilende Forpligtelser enten mod Udredelsen af et Vederlag lig det 20-dobbelte af Gjennemsnittet af Banens Nettoudbytte i de sidste 3 Aar, der gaa forud for det

Aar, i hvilket den forlanges overdraget til Staten, eller mod Udredelsen af en Sum, der svarer til den Kapital, som bevislig er anvendt til Anlægget af Banen. Staten skal have Valget mellem disse to Overdragelsesmaader, og kan der i begge Tilfælde efter uvillige Mænds Skøn fradrages i Vederlaget et passende Beløb, saafremt Banen med Tilbehør ikke paa Overdragelsens Tid i enhver Henseende findes i fuldstændig og vel vedligeholdt Stand;«

§ 11, litra i, i lov nr. 156 af 27. maj 1908 om nye Jernbaneanlæg m.v., der vedrører en del af Hornbækbanen, en del af Gribskovbanen, en del af Frederiksværkbanen, Skagensbanen og Hjørringbanen, fastsætter, at eneretsbevillingen skal indeholde bestemmelse om:

»at der er forbeholdt Staten Ret til efter 25 Aars Forløb fra Banens Aabning i hele sin Udstrækning at overtage Baneanlægget med Tilbehør og med derpaa hvilende Forpligtelser enten mod Udredelsen af et Vederlag lig det 20-dobbelte af Gjennemsnittet af Banens Nettoudbytte i de sidste 3 Aar, der gaa forud for det Aar, i hvilket den forlanges overdraget til Staten, eller mod Udredelsen af en Sum, der svarer til den Kapital, som bevislig er anvendt til Anlægget af Banen.

Staten skal have Valget mellem disse to Overdragelsesmaader, og der kan i begge Tilfælde efter uvillige Mænds Skøn i Vederlaget fradrages et passende Beløb, saafremt Banen med Tilbehør ikke paa Overdragelsens Tid i enhver Henseende findes i fuldstændig og vel vedligeholdt Stand;«

Denne lov indeholder endvidere i § 10, 2. pkt., følgende bestemmelse:

»Ved Enerettens Udløb tilkommer det Lovgivningsmagten at træffe Bestemmelse om Banernes fremtidige Ordning og Ejendomsforhold.«

Efter gældende ret består der således en ret for staten til på anfordring at overtage privatbanerne, bortset fra Høng-Slagelse, og overtagelse kan fordres, også selvom banen fortsat er i drift, og selvom koncessionen endnu ikke er udløbet. Da driften ikke i mange år har været overskudsgivende, vil overtagelse kunne ske mod betaling af et beløb til aktionærerne, som efter nutidige forhold er ganske ringe, eller eventuelt helt uden vederlag.

Som det fremgår har staten ved flere lejligheder forbeholdt sig at ordne privatbanernes forhold ved ny lovgivning.

4. Privatbaneselskaberne

De 13 baner er organiseret i aktieselskabsform med en aktiefordeling, som varierer fra bane til bane. Staten er aktionær i 12 af de 13 baner med en aktieandel